

UTBILDNING
Utredare
Jenny NordqvistBARN- OCH
GRUNDSKOLENÄMNDEN
2025-11-19

Utredning av förutsättningar för införande av syskonförtur

Förslag till beslut

Barn- och grundskolenämnden beslutar att godkänna *Utredning av införande av syskonförtur som urvalsgrund vid skolplacering*, daterad den 24 oktober 2025.

Sammanfattning

Efter beslut i barn- och grundskolenämnden 2025-06-11 (§ 76) har en utredning avseende förutsättningarna för införande av syskonförtur vid val till Täbys kommunala grundskolor genomförts. Utredningen visar att det är möjligt att införa syskonförtur som urvalsgrund med stöd i skollagen. 22 av 26 kommuner i Stockholms län tillämpar syskonförtur och det varierar hur kommunerna har utformat sina urvalsgrunder samt vilka årskurser som syskonförturen omfattar. Det skolvalssystem som Täby kommun använder möjliggör tillämpning av syskonförtur och ett införande skulle medföra en mindre kostnad för förberedelser inför ett införande. Tillämpning av syskonförtur skulle kunna ha såväl positiva som negativa konsekvenser ur ett barnperspektiv och för att beakta barnets bästa behöver nämndens styrning tydliggöras. Utifrån rådande geografiska och demografiska förutsättningar skulle tillämpningen ha olika effekt på de kommunala skolenheterna. Förändringen skulle kunna medföra ökade kostnader för skolskjuts; det är dock inte möjligt att på förhand förutse omfattningen av dessa kostnader eftersom arbetet med skolplaceringar och skolval är avhängigt faktorer och förutsättningar som är föränderliga över tid. Att införa syskonförtur skulle kräva att information och kommunikation med vårdnadshavare sker tidigt, tydligt och effektivt.

Ärendet

Vid barn- och grundskolenämndens sammanträde 2025-06-11 (§ 76) beslutade nämnden att ge utbildningschefen i uppdrag att utreda förutsättningarna för införande av syskonförtur vid val till Täbys kommunala grundskolor. Utredningen har även omfattat om och hur syskonförtur tillämpas i andra kommuner.

Rättslig reglering

Placering vid en kommunal skolenhet med förskoleklass och grundskola

I 9 kap. 15 § första stycket och 10 kap. 30 § första stycket skollagen (2010:800) framgår att en elev ska placeras vid den av kommunens skolenheter där elevens vårdnadshavare önskar att eleven ska gå. Om den önskade placeringen skulle medföra att en annan elevs berättigade krav på placering vid en skolenhet nära hemmet åsidosätts, ska dock kommunen placera eleven vid en annan skolenhet.

Enligt 9 kap. 15 § andra stycket och 10 kap. 30 § andra stycket skollagen får kommunen annars frångå elevens vårdnadshavares önskemål endast om, såvitt nu är ifråga, den önskade placeringen skulle medföra betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för kommunen. Lagstiftaren har inte preciserat hur dessa svårigheter ska vara beskaffade för att få beaktas. Enligt propositionen Valfrihet i skolan (prop. 1992/93:230) ankommer det på kommunerna att pröva detta från fall till fall och det självklara fallet är att skolan inte har plats för alla som vill gå där. I ett beslut (2016-06-16 Dnr: 2016:45) från Skolväsendets överklagandenämnd (ÖKN) framgår att svårigheter kan utgöras av ombyggnationer av skolenheter och anställning av extra personal.

I en vägledande dom från Kammarrätten (mål nr 6008-17) har domstolen bedömt att syskonförtur inte kan motiveras utifrån 9 kap. 15 § första stycket skollagen, som avser fall där vårdnadshavares önskemål frångås med hänvisning till en annan elevs rätt till skolplacering nära hemmet.

I ett vägledande avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD 2015 ref 50) framgår det att en kommun kan frångå vårdnadshavarens önskemål i situationer där betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter skulle uppstå för kommunen om önskemålet tillgodosågs. Domstolen anför att bestämmelsen i 9 kap. 15 § andra stycket skollagen förutsätter att kommunen gör ett urval av de elever som måste anvisas plats i en annan skola än den önskade. Av bestämmelsen framgår dock inte närmare hur urvalet ska gå till. Kommunen har

därmed en viss frihet att bestämma vilka kriterier som ska läggas till grund för prioriteringen. Ett grundläggande krav är emellertid att urvalet sker på ett objektivt, sakligt och icke-diskriminerande sätt.

I ett flertal beslut har Skolväsendets överklagandenämnd (ÖKN) godkänt syskonförtur som urvalsgrund enligt 9 kap. 15 § andra stycket och 10 kap. 30 § andra stycket skollagen. Utöver det framgår det i ett beslut från ÖKN (dnr 2018:577) att det redan vid tidpunkten för ansökan om placering ska stå klart för alla presumtiva sökande vilka urvalskriterier kommunen avser att tillämpa för det fall samtliga elever som har sökt en viss skolenhet inte kan beredas plats vid skolan.

Beslut gällande skolplaceringar som Täby kommun har fattat kan inte ändras i efterhand. Kommunen kan inte flytta på elever som fått gynnande förvaltningsbeslut enligt 37 § andra stycket förvaltningslagen (2017:900). Även i 9 kap. 15 a § och 10 kap. 31 § skollagen finns bestämmelser som ger en elev rätt att få gå kvar i en viss skolenhet som eleven blivit placerad vid.

Tolkning av begreppet nära hemmet

Det finns inte någon definition av begreppet ”nära hemmet” i skollagen eller i förarbetena. I arbetet med skolplaceringar bör tolkningen av en skola nära hemmet harmoniera med kommunens regler om elevers rätt till skolskjuts. I Täby kommuns riktlinjer för skolskjuts finns följande avståndskriterier:

- Avståndet mellan elevens hem och skola är minst 2 km för förskoleklass samt årskurs 1, 2 och 3
- Avståndet mellan elevens hem och skola är minst 3 km för årskurs 4, 5 och 6
- Avståndet mellan elevens hem och skola är minst 5 km för årskurs 7, 8 och 9

Fristående skolenheters mottagande och urval

Fristående skolenheter har andra krav och förutsättningar vad gäller mottagande och urval jämfört med kommunala skolenheter. Enligt 9 kap. 17-18 §§ och 10 kap. 35-36 §§ skollagen ska fristående skolor vara öppna för alla elever som har rätt till utbildning i den aktuella skolformen. Utbildningen i en fristående grundskola får begränsas till att avse vissa årskurser. Om det inte finns plats för alla sökande till en fristående skola ska urvalet göras på grunder som är förenliga med aktuellt lagrum och som Skolinspektionen godkänt. Urvalsgrunder som Skolinspektionen

har godkänt är till exempel anmälningsdatum (kötid), syskonförtur och geografisk närhet.

Geografiska och demografiska aspekter

Spridningen av kommunala skolenheter varierar i kommunen och det varierar i vilken omfattning barn i förskoleklass och grundskola väljer skola i eller utanför närområdet samt i vilken omfattning barn som är folkbokförda i Täby kommun väljer skola i en grannkommun. Det finns en överkapacitet av platser i förskoleklass och årskurs 1-9 på kommunala skolenheter. Behovet av platser väntas öka över tid och utvecklingen av behovet är inte jämnt fördelad över kommunen.

Skolplaceringar och skolval i Täby kommun

Vid tiden för utredningen sker ett löpande arbete med skolplaceringar i kommunal förskoleklass och grundskola och om det finns fler sökande än platser på en skolenhet görs urval i första hand med utgångspunkt i närhetsprincipen. Handläggningen utförs av tjänstepersoner i enlighet med regler och arbetssätt som beskrivs på Täby kommuns webbplats. Reglerna är inte beslutade av barn- och grundskolenämnden.

Uppstart av arbetet med skolvalet sker i maj/juni. I månadsskiftet november/december skickas information om skolvalet till berörda vårdnadshavare. I december skapas systemtekniska förutsättningar för skolvalet. Skolvalet genomförs under de två sista veckorna i januari. I mitten av februari är antagningsarbetet slutfört och antagningsbesked skickas ut till samtliga vårdnadshavare. De elever som inte har gjort ett skolval blir placerade av kommunen på närmaste kommunala skola där det finns plats. Dagen efter att ett antagningsbesked skickas ut är det möjligt för elever att ansöka om skolbyte.

Vid upphandlingen av skolvalssystemet krävdes funktionalitet för syskonförtur i förskoleklass och grundskola. Att lägga till syskonförtur som urvalsprincip i systemet skulle ta en till två arbetsveckor att genomföra.

I skolvalet som genomfördes inför läsåret 2025/26 placerades 93,6 procent av eleverna på sitt förstahandsval och 6,4 procent placerades på sitt lägrehandsval¹. Av utvärderingen som kommunens kontaktcenter gjorde efter skolvalet framgår att frågor som inkom från vårdnadshavare bland annat handlade om den relativa

¹ Med lägrehandsval avses andra- eller tredjehandsval samt de barn som inte fick något av sina tre val.

närhetsprincipen och uppflyttning mellan skolenheter inom samma rektorsområde. Andra frågor handlade om möjligheten att söka skola utanför rektorsområdet samt om skolvalet för barn som inte är folkbokförda i Täby kommun med en placering på kommunala skolenheter.

Urvalsgrunder i andra kommuner

Kommunerna inom Stockholms län tillämpar olika urvalsgrunder vid skolplacering. Exempel på urvalsgrunder som tillämpas är:

- **Relativ närhet** är skillnaden i farbar väg till den sökta skolan jämfört med en alternativ skola i närheten. Det barn som har längst till den näst närmaste skolan erbjuds plats.
- **Absolut närhet** är avståndet mellan barnets folkbokföringsadress och den aktuella skolan. Det barn som bor närmast skolan erbjuds plats.

Syskonförtur som omfattar förskoleklass och årskurs 1-3 innebär att barn med syskon i förskoleklass och årskurs 1-3 på den aktuella skolan erbjuds plats före barn utan syskon på den aktuella skolan. Principen utformas på olika sätt och med olika villkor för att förturen ska gälla.

Utökad syskonförtur som omfattar förskoleklass och årskurs 1-4, 1-5, 1-6 eller 1-9 (Se Syskonförtur ovan, med skillnaden att fler årskurser omfattas.)

22 av 26 kommuner i Stockholms län tillämpar syskonförtur. I sexton kommuner tillämpas syskonförtur som första urvalsgrund. I ungefär hälften av dessa kommuner omfattar syskonförturen förskoleklass och årskurs 1-3 och i ungefär hälften omfattar förturen förskoleklass och årskurs 1-5 eller 1-6. I sex kommuner tillämpas syskonförtur som andra eller tredje urvalsgrund. I kommuner som inte tillämpar syskonförtur som första urvalsgrund finns generellt tydliga skillnader inom kommunen vad gäller den geografiska spridningen av kommunala skolenheter, det vill säga hur stort avståndet är mellan skolenheterna. Det skiljer sig åt vilka årskurser som syskonförturen omfattar. Eftersom det skiljer sig åt mellan kommunerna vilka årskurser som bjuds in till ett skolval samt hur reglerna för till exempel skolbyten är utformade, medför det att tillämpningen av syskonförtur varierar.

Konsekvenser för barn, vårdnadshavare och likvärdighet

Den barnkonsekvensanalys som har genomförts indikerar att syskonförtur som urvalsgrund kan ha såväl positiva som negativa konsekvenser ur ett barnperspektiv. Barnkonsekvensanalysen belyser även konsekvenser för vårdnadshavare och elevsammansättningen på kommunala skolenheter. Barnkonsekvensanalysen bifogas tjänsteutlåtandet.

Utredningens slutsatser

Juridiska slutsatser

Det är möjligt att införa syskonförtur som urvalsgrund med stöd i 9 kap. 15 § andra stycket och 10 kap. 30 § andra stycket skollagen. Urvalsgrunden blir aktuell när kommunen måste göra ett urval på grund av fler sökande än platser och hänvisa eleven till annan skolenhet med anledning av betydande ekonomiska eller organisatoriska svårigheter för kommunen.

Beslut gällande skolplaceringar som Täby kommun har fattat kan inte ändras i efterhand. Detta regleras i såväl förvaltningslagen som skollagen.

Slutsatser rörande geografi och demografi

Utfallet av skolplaceringar och skolval påverkas av faktorer och förutsättningar som förändras över tid. Till exempel beror effekten på i vilken utsträckning barn har syskon på den skola de söker till i relation till andra barn som söker plats på samma skola. Det innebär att effekten av syskonförtur kan variera över tid på en och samma skolenhet.

Effekten av syskonförtur som urvalsgrund är därtill avhängig hur urvalsgrunden utformas i sig själv samt i förhållande till andra urvalsgrunder. Utredningen har inte omfattat framtagande av förslag till utformning av urvalsgrunder, varför det är svårt att analysera effekten av införande av syskonförtur som urvalsgrund.

Med nuvarande geografiska och demografiska förutsättningar skulle syskonförtur som urvalsgrund ha olika effekt i de olika rektorsområdena och på de kommunala skolenheterna; på en del skolenheter skulle syskonförtur sannolikt ha en tydlig effekt och på andra skolenheter skulle den ha en begränsad eller ingen effekt.

Om syskonförtur hade tillämpats som urvalsgrund i det senaste skolvalet (inför läsåret 2025/26) skulle syskonförtur haft effekt på de skolenheter där antalet sökande var fler än antalet platser och där det fanns sökande med respektive utan syskon. På vissa skolenheter hade vissa barn utan syskon nekats plats, till förmån för barn med syskon. Effekten hade även kunnat bli att nyinflyttade barn och/eller barn med en folkbokföringsadress utanför Täby kommun hade haft en lägre chans att få plats på vissa skolenheter.

Att påverka andelen barn som får plats på en skolenhet är bara möjligt om antalet platser på den aktuella skolenheten förändras. Med nuvarande geografiska och demografiska förutsättningar skulle en eventuell utökning av platser i till exempel

förskoleklass i ett rektorsområde kunna medföra att det uppstår ytterligare överkapacitet i ett annat rektorsområde.

Slutsatser rörande skolplaceringar och skolval i Täby kommun

En hög andel barn som sökte plats i förskoleklass och grundskola i det senaste skolvalet fick sitt förstahandsval, vilket indikerar att tillämpning av nuvarande skolvalsregler tillmötesgår de flesta vårdnadshavares önskemål.

Att införa syskonförtur som urvalsgrund vid skolplacering skulle vara en förändring som ställer krav på tidig, tydlig och effektiv information till och kommunikation med vårdnadshavare.

En årlig utvärdering av arbetet med skolplaceringar och skolval bör ske och blir särskilt viktig vid en eventuell revidering av urvalsgrunderna. Genom en utvärdering blir det möjligt att identifiera eventuella oönskade risker eller konsekvenser av förändringen och att agera för att minimera dessa.

Slutsatser rörande urvalsgrunder i andra kommuner

Syskonförtur tillämpas i majoriteten av kommunerna i Stockholms län. Den vanligast förekommande utformningen är att syskonförtur tillämpas som första urvalsgrund och att relativ närhet tillämpas som andra urvalsgrund. Det är lika vanligt att syskonförturen omfattar förskoleklass och årskurs 1-3 som att förturen omfattar förskoleklass och årskurs 1-5 eller årskurs 1-6.

Slutsatser rörande barn, vårdnadshavare och likvärdighet

Syskonförtur som urvalsgrund skulle kunna ha såväl positiva som negativa konsekvenser för barn och vårdnadshavare. Urvalsgrunden kan även komma att påverka elevsammansättningen på kommunala skolenheter. Detta redovisas i bilaga Barnkonsekvensanalys. För att barnets bästa ska beaktas i arbetet med skolplaceringar bör det finnas riktlinjer som tydliggör barn- och grundskolenämndens styrning av hur skollagen ska tillämpas i Täby kommun i syfte att säkerställa att elever som bor i Täby kommun får en skola nära hemmet och att vårdnadshavare kan ansöka om skolplacering för sina barn på lika villkor.

Ekonomiska överväganden

Vid upphandlingen av skolvalsystemet krävdes funktionalitet för syskonförtur i förskoleklass och grundskola. Att lägga till syskonförtur som

urvalsgrund för förskoleklass och grundskola skulle medföra en kostnad på cirka 10 tkr för uppsättning i systemet (ersättning för arbetad tid).

Arbete med skolplaceringar sker löpande och varje skolval har sina unika förutsättningar, vilket medför att det inte är möjligt att beräkna vilka andra ekonomiska effekter ett införande av syskonförtur som urvalsgrund skulle ha. Införandet skulle kunna innebära att fler barn får längre resväg och eventuellt rätt till skolskjuts och det skulle medföra ökade kostnader. Skolskjuts för en elev i förskoleklass kostar cirka 100 tkr per år. Skolskjuts för elever i årskurs 1-9 uppgår till cirka 2 tkr per år. Kostnaden är högre för elever i förskoleklass eftersom de beviljas skolskjuts med bil enligt Täby kommuns nuvarande riktlinjer för skolskjuts. Riktlinjerna innebär att en elev kan ha rätt till skolskjuts även om vårdnadshavaren väljer en skola längre från hemmet under förutsättning att gällande kriterier är uppfyllda och det inte uppstår en merkostnad för kommunen. Med nuvarande riktlinjer beviljades en elev i förskoleklass skolskjuts läsåret 2024/25 och läsåret 2025/26 beviljades en (annan) elev i förskoleklass skolskjuts. Då resorna inte har använts, har kostnaden för skolskjuts för elever i förskoleklass hittills uppgått till 0 kronor de senaste två läsåren.

Maria Assarsson
Utbildningschef

Bilagor

1. *Uttredning av införande av syskonförtur som urvalsgrund vid skolplacering*, daterad den 24 oktober 2025
2. *Barnkonsekvensanalys*, daterad den 24 oktober 2025

Expedieras

Uttredare Jenny Nordqvist